

BOEKBESPREKING

R. W. Starreveld: ENKELE BESCHOUWINGEN OVER DE ONTWIKKELING VAN DE ADMINISTRATIEVE ORGANISATIE. Openbare les gehouden bij de aanvaarding van het ambt van lector in de administratieve organisatie aan de universiteit van Amsterdam. Uitgave: N. Samsom N.V., Alphen aan den Rijn

door Drs. A. L. Brok

Onder een verheugend grote belangstelling aanvaardde de Heer R. W. Starreveld op 4 October 1955 het hem opgedragen ambt van lector in de administratieve organisatie aan de Economische Faculteit van de Universiteit van Amsterdam.

De vraag dringt zich onwillekeurig op of in het instellen van dit lectoraat niet meer gezien moet worden dan alleen maar een verbijzondering binnen de post-academiale accountantsopleiding aan deze universiteit.

Gezien toch het in 1953 verschenen rapport van de Commissie van Advies inzake de Opleiding van Deskundigen op het Gebied van Leiding en Organisatie van Bedrijven, lijkt het niet onwaarschijnlijk dat in bedoelde verbijzondering een maatregel van ruimere strekking gezien moet worden, n.l. mede gericht op de geleidelijke verwezenlijking aan de Universiteit van Amsterdam van de in dit rapport opgenomen „Adviezen met betrekking tot de opleidingen op academisch niveau”.

In dit verband zij gememoreerd dat in hoofdstuk III van bedoeld rapport met betrekking tot de opleidingen op academisch niveau de volgende aanbevelingen worden gegeven:

1. Het meer dan tot dusverre instellen van het economisch en technisch hoger onderwijs op de vraagstukken welke verband houden met een doelmatige bedrijfsleiding en bedrijfsorganisatie.
2. Het in het leven roepen van een post-academiale opleiding voor organisatie-deskundigen.
3. Het organiseren van nascholingscursussen voor afgestudeerden van economische hogescholen en faculteiten en van de technische hogescholen.
4. Het organiseren van cursussen op het gebied van bedrijfsleiding en bedrijfsorganisatie voor functionarissen die reeds in de praktijk het niveau van de hogere leiding hebben bereikt.
5. Als desideratum op langere termijn: het organiseren van nascholingscursussen voor academisch gevormde organisatie-deskundigen.

Uit het stellen van de vraag, welke strekking het instellen van dit lectoraat wel zou hebben, moge voldoende blijken dat voor mij vaststaat dat bij het in het leven roepen van een post-academiale opleiding voor organisatie-deskundigen een belangrijke plaats bij die opleiding zal moeten worden ingeruimd aan de administratieve organisatie. En dit niet uitsluitend omdat de organisatie van het administratieve apparaat nu eenmaal een onderdeel is van de totale interne organisatie, doch vooral omdat, juist door het hulpmiddel van de administratieve organisatie de totale interne organisatie in zo belangrijk mate tot een doelmatig functioneren wordt gebracht.

Komende tot de inhoud van de openbare les van collega Starreveld, die, zoals de titel van het gedrukte stuk aangeeft, gewijd is aan enkele beschouwingen over de ontwikkeling van de administratieve organisatie, wil ik direct als samenvattende indruk geven, dat de schaarse Nederlandse literatuur op het gebied van de administratieve organisatie is verrijkt met een waardevol, kritisch-analyserend, historisch overzicht. Het gegeven historisch overzicht, is om praktische redenen tot de ontwikkeling in Nederland beperkt gehouden. Gezien de grote, misschien zelfs wat overdreven, belangstelling die vooral na de tweede wereldoorlog uitgaat naar de ontwikkeling van de administratieve organisatie in het buitenland en dan meer speciaal naar die in Amerika, zullen velen het waarschijnlijk met mij betreuren dat, overigens volkomen begrijpelijke praktische redenen deze beperking noodzakelijk maakten.

Met betrekking tot de ontwikkeling hier te lande geeft de openbare les een naar het mij voorkomt volkomen beeld, met een vrijwel volledige verwijzing naar de literatuur die voor deze ontwikkeling van belang is.

Interessant is de wijze waarop het ontwikkelingsbeeld kernachtig wordt getypeerd, n.l. „Van boekhouden, via inrichtingsleer naar administratieve organisatie”.

Persoonlijk vind ik deze typering daarom zo interessant, omdat men daarin impliciet een aanduiding kan vinden voor de toename van het aantal deel-doelstellingen dat historisch bezien met de registratie in de bedrijven wordt beoogd. Deel-doelstellingen, die alle afgeleid zijn uit de algemene doelstelling van elk bedrijf: op economisch verantwoorde wijze een onderdeel van de maatschappelijke productie te verzorgen.

Men registreert nu eenmaal niet ter wille van het registreren, doch om in onderkende specifieke behoeften op de meest rationele wijze te voorzien.

Van essentiële betekenis voor goed begrip van de hele ontwikkelingsfase met betrekking tot de interne organisatie van de maatschappelijke productie lijken mij vooral de volgende aspecten:

- 1°. dat de bedrijfseconomie als normatieve wetenschap in toenemende mate inzicht heeft gegeven in de specifieke functies (zijnde deel-doelstelling afgeleid uit de algemene doelstelling waarop het handelen is gericht) die tot verwezenlijking gebracht moeten worden;
- 2°. dat dit logisch geleid heeft tot een uitbreiding in de behoeften waarin de registratie kan en moet voorzien en dit niet alleen door onderkende nieuwe behoeften binnen de bedrijven, doch ook door een rationele, algehele of ten dele verschuiving van specifieke functies van andere sectoren in het middencomplex naar de registratie (b.v. de verschuiving van waarnemings-contrôle op de bedrijfszuinigheid en op de voortgang van het productie-proces in de afdelingen naar de indirecte controle via de registratie, verankerd in een doelmatige formulierenloop).

Ik meen in de openbare les van collega Starreveld aanleiding te vinden op deze meer algemene aspecten in de ontwikkelingslijn „Van boekhouden, via inrichtingsleer naar administratieve organisatie” nog eens expliciet te mogen wijzen, omdat dit naar mijn oordeel, niettegenstaande men zekere aanwijzingen in die richting uit het door hem gehouden betoog kan afleiden, niet voldoende nadrukkelijk wordt gesteld.

In zijn beschouwingen worden met name de volgende 3 ontwikkelingslijnen genoemd:

- a. Een streven tot verruiming van het gebied, waarmede de inrichtingsleer zich bezig houdt.
- b. Het naar voren komen van de wens om de inrichtingsleer een normatieve grondslag te geven.
- c. Het naar voren komen van het organisatorisch aspect.

Naar mijn oordeel wordt op deze wijze de causale relatie feitelijk in omgekeerde richting gelegd. Het zou m.i. bovendien ten onrechte de indruk van een autoritair annexatie-streven kunnen wekken.

In feite toch is er slechts sprake van één algemene ontwikkelingslijn, n.l. het voortdurend op economisch verantwoorde wijze aanpassen van het gehele complex van aantekeningen aan de zich steeds wijzigende behoeften, rekening houdende met de ontwikkeling in de toe te passen methoden en hulpmiddelen. Met betrekking tot deze ontwikkelingslijn kan men dan hoog-uit stellen dat ze zich in 3 uitingen demonstreert.

Dat het, wat de behoeftenkant betreft, in concreto gaat om de van moment tot moment onderkende behoeften lijkt zo vanzelfsprekend dat het nauwelijks vermelding verdient, ware het niet dat juist door daar nadrukkelijk op te wijzen de relatie met de bedrijfseconomie zo duidelijk wordt gelegd. De bedrijfseconomie toch zal, gezien haar taak als normatieve wetenschap, in belangrijke mate invloed uitoefenen op de ontwikkeling in die onderkende behoeften.

Terecht gaat dan ook collega Starreveld in zijn openbare les nader in op de relatie tussen de bedrijfseconomie en de inrichtingsleer.

De in dit verband gegeven beschouwingen acht ik zeer waardevol. Met name zijn bezwaar tegen de op grond van de bestaande relatie voor inrichtingsleer gebruikte qualificatie „toegepaste bedrijfshuishoudkunde” als ook zijn bezwaar tegen de aanduiding van de boekhouding als „het waarnemingsinstrument” van de bedrijfseconomisch deel ik ten volle. Toch zou ik met betrekking tot de relatie tussen inrichtingsleer en bedrijfseconomie gaarne een kanttekening willen plaatsen bij onderstaande in de openbare les opgenomen passage: „Naarmate de bedrijfseconomie zich verder ontwikkelde gingen er steeds meer stemmen op om de inrichtingsleer een normatieve grondslag te geven door haar te doen aansluiten op de conclusies en inzichten, die door de studie der bedrijfseconomie waren verkregen”.

In bovenstaande passage ligt duidelijk de fundering voor de hierboven onder *b* weergegeven ontwikkelingslijn: „het naar voren komen van de wens om de inrichtingsleer een normatieve grondslag te geven”.

Mijns inziens nu is het nauwelijks voor bestrijding vatbaar, dat een zo praktisch vak als de inrichtingsleer, steeds gefundeerd zal zijn geweest op normatieve grondslagen.

Dat daarbij in beginsel de normatieve conclusies, waartoe de bedrijfseconomie gekomen is en nog zal komen, uiteraard niet verwaarloosd mogen worden spreekt als vanzelf. De normatieve conclusies van de bedrijfseconomie zijn immers gericht op de algemene economische doelstellingen in het bedrijfsgebeuren, ter verwezenlijking van welke doelstellingen de inrichtingsleer (administratieve organisatie) mede zal moeten bijdragen.

Aantrekkelijker had ik het dan ook gevonden indien, teneinde de relatie met de bedrijfs-

economie op de juiste wijze te leggen, de ontwikkelingslijn *b* (in mijn formulering: uiting *b* van de algemene ontwikkelingslijn) als volgt was aangeduid:

„Het naar voren komen van de wens om bij de normatieve grondslagen van de inrichtingsleer mede aansluiting te zoeken aan de normatieve conclusies van de bedrijfseconomie”.

Dat het organisatorische aspect met betrekking tot de administratieve organisatie van een zeer bijzondere betekenis is, wordt in de openbare les beklemtoont door de bijzondere formulering van het begrip administratieve organisatie.

Onder administratieve organisatie wil collega St. n.l. niet alleen de organisatie van de administratie verstaan, doch de gehele *organisatie met betrekking tot de administratie*.

Met een verwijzing naar de hierover in het begin van mijn beschouwingen gewijde korte passage komt bij mij de vraag op of het niet de voorkeur zou verdienen de formulering iets te veranderen en die dan als volgt te laten luiden:

„Onder administratieve organisatie is niet alleen de organisatie van de administratie te verstaan, doch mede de *betekenis van de administratieve organisatie met betrekking tot de gehele organisatie*”.

Met deze formulering meen ik dat beter nog tot uitdrukking komt de betekenis die de administratieve organisatie heeft als hulpmiddel voor de gehele interne organisatie.

Met betrekking tot de in het accountantsberoep reeds vele jaren als brandende kwestie aan de orde gestelde vraag of en in hoeverre de studie voor en de vorming tot organisatie-deskundige om een specialisatie binnen het zo ruime terrein van de organisatie vraagt, biedt de openbare les zonder dat nadrukkelijk op deze vraag wordt ingegaan, ruime stof tot overpeinzing.

In het in het voorgaande reeds aangehaalde rapport van de „Commissie van Advies inzake de opleiding van deskundigen op het gebied van leiding en organisatie van bedrijven” wordt deze noodzaak tot specialisatie feitelijk zonder meer op grond van praktische waarneming gesteld. In de toelichting in dit rapport op aanbeveling 2:

„Het in het leven roepen van een post-academiale opleiding voor organisatie-deskundigen” wordt n.l. onder meer het volgende opgemerkt:

„Vastgesteld kan worden dat er in de praktijk een toenemende behoefte bestaat aan organisatie-deskundigen met een brede wetenschappelijke vorming, waarbij de volgende typologie kan worden onderscheiden:

- a. economisch-organisatorisch,
- b. technisch-organisatorisch,
- c. administratief-organisatorisch.

Voor groep c is hierin grotendeels reeds voorzien door de universitaire accountantsopleiding, alsmede door de opleiding welke verzorgd wordt door het Nederlandsch Instituut van Accountants. Voor deze groep van deskundigen kan derhalve worden volstaan met het aanbrengen van zodanige wijzigingen in het opleidingsprogramma, dat meer dan dit tot dusverre het geval is de problemen van bedrijfsorganisatorische aard tot hun recht komen.”

Tegen deze achtergrond zou ik de constatering in de openbare les willen plaatsen dat „deskundigheid op het gebied der administratieve organisatie veronderstelt:

„a. kennis van de eisen die op grond van de bedrijfseconomie in het algemeen en van die der interne organisatie in het bijzonder aan de administratie moeten worden gesteld;

b. kennis van de mogelijkheden der administratieve techniek, welke kennis kan worden onderscheiden in die met betrekking tot de methoden en die met betrekking tot de hulpmiddelen;

c. kennis en ervaring op het gebied der menselijke verhoudingen.

Wanneer men bovenstaande constatering met de daaropvolgende slotbeschouwingen, gewijid én aan de wijze waarop de administratie haar doeleinden bereikt én aan de koortsachtige technische ontwikkeling die met betrekking tot de technische hulpmiddelen valt waar te nemen ook maar oppervlakkig op zich laat inwerken, zal men m.i. niet alleen overtuigd worden van de noodzaak tot specialisatie, zoals in het hierboven aangehaalde rapport wordt aangegeven, doch zich bovendien met recht afvragen of binnen het terrein van de administratieve organisatie zich in de nabije toekomst nog niet weer een verbijzondering zal dienen te voltrekken.